

VLADIMÍR LIŠKA

2

ŽENY ČESKÝCH PANOVNÍKŮ

VE FAKTECH, MÝTECH A OTAZNÍCÍCH

- BEATRICE APAGONSKÁ • ANNA Z FOIX • ANNA JAGELLONSKÁ • MARIE ŠPANĚLSKÁ •
• ALŽBĚTA STUARTOVNA FALCKÁ • MARKÉTA TEREZIE ŠPANĚLSKÁ •
- ELEONORA MAGDALENA FALCKO-NEUBURSKÁ • ALŽBĚTA KRISTINA BRUNŠVICKÁ •
- ISABELLA PARMSKÁ • MARIE LUDOVÍKA NEAPOLSKÁ • MARIE LUDOVÍKA D'ESTE •
• ANNA SAVOJSKÁ • ALŽBĚTA BAVORSKÁ • ZITA PARMSKÁ •

BEATRICE ARAGONSKÁ ● ANNA Z FOIX ● ANNA JAGELLONSKÁ
 ● MARIE ŠPANĚLSKÁ ● ALŽBĚTA STUARTOVNA FALCKÁ ●
 MARKÉTA TEREZIE ŠPANĚLSKÁ ● ELEONORA MAGDALENA
 FALCKO-NEUBURSKÁ ● ALŽBĚTA KRISTINA BRUNŠVICKÁ
 ● ISABELLA PARMSKÁ ● MARIE LUDOVICA NEAPOLSKÁ ●
 MARIE LUDOVICA D'ESTE ● ANNA SAVOJSKÁ ●
 ALŽBĚTA BAVORSKÁ ● ZITA PARMSKÁ

© Vladimír Liška, 2014
Photos © Ljuba Vašáková, 2014
© NAKLADATELSTVÍ XYZ, 2014

ISBN 978-80-7388-765-0

VLADIMÍR LIŠKA

②

ŽENY ČESKÝCH PANOVNÍKŮ

VE FAKTECH, MÝTECH A OTAZNÍCÍCH

Obsah

PROLOG	9
I. Královská fúrie (BEATRICE ARAGONSKÁ)	17
2. Smrt v rozpuku mládí (ANNA Z FOIX)	31
3. Manželství je věrnost (ANNA JAGELLONSKÁ)	43
4. Královna cizinka (MARIE ŠPANĚLSKÁ)	59
5. Smutky zimní královny (ALŽBĚTA STUARTOVNA FALCKÁ)	73
6. Císařovny baroka (MARKÉTA TEREZIE ŠPANĚLSKÁ a ELEONORA MAGDALENA FALCKO-NEUBURSKÁ)	99
7. A zbyly jen dcery (ALŽBĚTA KRISTINA BRUNŠVICKÁ)	115
8. Křehká duše (ISABELLA PARMSKÁ)	127
9. Toleranci ke štěstí (MARIE LUDOVICA NEAPOLSKÁ)	141
IO. Noční můra Bonaparte (MARIE LUDOVICA D'ESTE)	153
II. Císařská chuť (ANNA SAVOJSKÁ)	175
I2. Bohyně krásy (ALŽBĚTA BAVORSKÁ)	193
I3. Poslední císařovna (ZITA PARMSKÁ)	223
EPILOG	236
Přehled použitých pramenů a literatury	238

Prolog

Objevem amerického kontinentu v roce 1492 se začala měnit dosavadní tvář starého feudálního světa, v němž se začal stále více prosazovat měštanský obchodnický živel a význam feudální rodové aristokracie pomalu a jistě v následujících staletích začal klesat. V Evropě sice dál vládli králové a královny z „milosti boží“, ale stále častěji se museli ohlížet na veřejné mínění měštanských vrstev a dokonce se s nimi dělit o moc. V Anglii a Holandsku vedl tento vývoj až k revolucím, které nastolily nový parlamentní systém jako protiváhu královského absolutismu.

V českých zemích měla revolta v roce 1618 podobu stavovského odboje proti absolutistické vládě Habsburků a nebýt její porážky v roce 1620, možná by se České království stalo reformovanou stavovskou monarchií, v níž by se šlechta s měšťanstvem dělila o moc určitou formou parlamentarismu. Nestalo se tak, vítězni Habsburkové položili základ tuhému královskému absolutismu, jenž se především v oblasti náboženské vyznačoval obnovou středověkého, konzervativně orientovaného katolicismu, zatímco značná část západní Evropy směřovala k duchovnímu uvolnění a pozdějšímu osvícenství.

Na sklonku patnáctého století u nás panoval Vladislav II. Jagellonský a byla to právě jeho vláda, která do českých zemí přinesla z Itálie

první závan nového renesančního životního stylu. Tehdy to ještě nebylo tak patrné, Čechy do značné míry stále zůstávaly v zajetí středověké náboženské bigotnosti, v níž byl člověk považován jen za nástroj nepozemské duše.

Avšak měšťanský živel, který si za vlády Jagellonců u nás nakonec prosadil svůj podíl na výkonu státní moci, začal vnášet do české společnosti nové atributy volnějšího pojmání života, v němž důraz na krásu a přirozenější způsob společenského života začínal sehrávat stále podstatnější roli.

Renesance odhalila lidské tělo a přirozenou smyslnost, která byla v gotickém středověku maskována tak, aby nevyvolávala hříšné touhy a myšlenky. Staletími pěstovaný úzus padl, umělci začali odhalovat nejen mužskou, ale především ženskou krásu. Lidská intimita v umění byla sice stále ještě podrobována náboženským dogmatům, ale už nebylo třeba zobrazovat mužské tělo pouze v trpitelných pózách a ženy cudně zahalené.

Dokonce i nejvyšší církevní kruhy ukázaly benevolentnější tvář a v umění přijímaly ideál přirozené lidské krásy jako výraz radosti z pozemského bytí. Renesance objevila erotiku nejen v umění, v ženské módě se začaly prosazovat hlubší dekolty, mužské oděvy zdůrazňovaly jiné citlivé části těla, oděvy a šperky se staly předmětem luxusu i mezi bohatým měšťanstvem.

Šlechtická aristokracie začínala opouštět středověké hradní pevnosti a stavěla si vzdušné a prostorné zámky se zahradami, které umožňovaly velký a pohodlný životní prostor s množstvím nových stavebních i ozdobných prvků.

Příčinou změn byl také hospodářský tlak. Snaha šlechty po znásobení zisků ji nutila zakládat velkostatky, panská sídla už neměla být nedobytnými pevnostmi, ale středisky pro množící se úřednictvo a slu-

žebnictvo. Hrady se přestavovaly, rozšiřovaly, měnily svou původní a málo útulnou podobu. Nejbohatší aristokraté dávali přednost nově budovaným zámeckým rezidencím s větším pohodlím, aby se mohli věnovat svým zálibám.

Měnilo se i společenské postavení žen, dosavadní důraz na pokoru, ctnost, cudnost a podřízenost vystřídal mnohem rovnoprávnější postoj. Začínalo být zvykem, že si manželky české aristokracie vydržovaly fraucimory, tvořící vlastní ženský svět, stále výrazněji se vymezující světu mužů, v němž byly doménou válčení, politika a lovecké kratochvíle.

Změny bylo možné sledovat i na panovnických dvorech. Manželky knížat králů a císařů se stávaly nejen milenkami, matkami, ale i společníci svých panovnických protějšků. Mnohem větší důraz se kladl na jejich vzdělání, některé z nich dokázaly vladaře zastupovat i ve státních záležitostech. Stávaly se organizátorkami dvorských slavností, jako věno do manželství často přinášely i nemalé jmění a územní zisky.

Renesanční společenské uvolnění přinesla v první polovině šestnáctého století i nová reformovaná křesťanská náboženství, která neuznávala středověký celibát, rušila sexuální abstinenci kněží. Manželský pohlavní styk nové evangelické (protestantské) církve považovaly za právo i povinnost obou manželů, začaly uznávat i rozvod. Náboženská reformace i renesanční životní styl přispívaly k upevňování manželských svazků a v případě jejich nefunkčnosti přiznávala mužům i ženám právo manželské rozluky.

Katolická církev však nadále prosazovala zákaz rozvodů a přikazovala kněžský celibát, o případném anulování uzavřených sňatků mezi nejurozenějšími vrstvami stále rozhodovali jen papežové. Rozvody katolických panovníků posuzovala papežská kurie a papežové si toto privilegium pečlivě střežili, byla to jedna z jejich důležitých zbraní. Méně

problémů měli stoupenci nových reformovaných církví (luteránské, kalvínské atd.), protože duchovenstvo těchto církví římské papeže jako hlavu křesťanstva neuznávalo.

Jagellonští i pozdější habsburští panovníci u nás se hlásili ke katolicismu, takže katolické pojetí svátosti manželské respektovali a rozluky mezi královskými manželi byly ojedinělé.

Od roku 1526 nastolila habsburská dynastie v českých zemích ostřejší rekatolizační kurz, na královských a císařských dvorech se začala prosazovat tzv. španělská etiketa, která manželkám českých panovníků přesně vymezovala jejich práva, povinnosti i chování na veřejnosti.

Tento trend zesílil po třicetileté válce (1618–1648), celoevropském válečném konfliktu protestantských a katolických vladařů, jenž nakonec skončil uzavřením míru ve chvíli, kdy některé země, postižené dlouhou válkou, pocítily značný úbytek obyvatelstva a začaly se vyliďňovat. Třicetiletá válka však vnesla do života lidí krizi křesťanských hodnot a výjimkou nebyly ani české země. Byla nutná obroda těchto hodnot. V zemi, kde před válkou převládalo nekatolické vyznání víry, panovala katolická habsburská veličenstva, která se rozhodla české země navrátit ke katolicismu; stačilo pouhých sto let.

Habsburská rekatolizace definitivně pohřbila ideály renesance, která u nás vyvrcholila před třicetiletou válkou v tzv. rudolfínské epoše, éře panování císaře a českého krále Rudolfa II. (1552–1612). Po roce 1648 v Čechách nebylo nic jako dřív. Habsburští panovníci žili jen ve Vídni, z českých zemí se staly provincie, z nichž rakouská monarchie jen ždímal neúměrně vysoké daně. Habsburští vladaři sice nadále zůstali českými králi, ale byli to především císařové Svaté říše římské národa německého, o titul je připravil až na počátku devatenáctého století francouzský panovník Napoleon Bonaparte.

Po třicetileté válce na sebe v českých zemích habsburští vladaři strhli svrchovanou moc, podobně jako katolická církev. Nekatolická vyznání byla na téměř sto padesát let zakázána. Nastala éra baroka, pompézní, mystická a tajemná, místo smyslného člověka renesance byl do popředí opět postaven Bůh s plejádou světců. Nastala doba mrškačství za zjevné i domnělé hříchy, lid byl zastrašován peklem a mukami očistce, vyžadovala se okázalá zbožnost, potlačovalo se jakékoli volnomyšlenkářství.

Také dřívější rovnoprávnější postavení žen z období renesance se začalo výrazně měnit. Opět jim byla vykázána role pokorných, ctnostných matek, jejichž smyslem života mělo být plození dětí a manželská služba pečovatelek o domácí krb. Ty nepoddajné mohly být církví obviněny z kacířství nebo čarodějnictví. Arbitrem všech takových sporů se stala všemocná katolická inkvizice. Přístup ke vzdělání byl ženám omezen, bigotnost a sexuální střídmost opět prohlašována za jednu z důležitých křesťanských ctností.

Také život na panovnických dvorech získal novou tvář. Všude byl patrný vliv církve, která rozhodovala o tom, co je a co není mravné, co je, či není dovoleno. Někdejší renesanční volnost byla sešněrována do mezí dvorské etikety, která i královnám a císařovněm nařizovala, co je přípustné v jejich chování i jednání; vyžadovaná přemíra zbožnosti byla zcela proti lidské přirozenosti.

Barokní kultura však zároveň vnesla nový rozměr do umění. Zůstávala oslavou lidství, avšak v nové, mystické podobě, člověk byl obklopen tajemným mystériem božím. Byl to velký návrat k základním atributům křesťanství, ke světu, v němž je člověk jen nepatrnou součástí božího stvoření před velikostí a všemohoucností Boha. Pompéznost baroka měla v člověku vzbuzovat bázeň před boží vševědoucností a nutit ho, aby se před ní pokorně sklonil a vydal se jí na milost.

Baroko v českých zemích však bylo zároveň érou zbohatlé šlechty, většinou německé, italské a španělské, která se zde domohla majetků rozsáhlými konfiskacemi statků poražených českých a moravských nekatolických stavů po protihabsburském povstání z let 1618–1620. Potomci domácích katolických rodů – Valdštejnové, Černínové, Lobkovicové, Nosticové aj. se postupně odnárodnili. Lid na venkově byl po třicetileté válce většinou negramotný, české školství se dostalo do rukou katolických církevních řádů jezuitů a piaristů. Z vyšších škol byl odstraněn dějepis, zavládla katolická cenzura, staré české knihy byly odstraňovány a páleny jako kacířské spisy. Čeština se udržovala pouze mezi poddanými, jinde ji nahrazovala němčina.

V roce 1689 postihl Prahu dosud největší požár v její historii. Shořelo židovské ghetto, polovina Starého Města pražského i valná část Nového Města. Oheň tehdy zničil více než osm set dvacet domů. Na druhé straně vládl v české metropoli čilý stavební ruch. Jezuité dokončili stavbu Klementina, vznikaly nové kostely i honosné šlechtické paláce. Dříve tak bohatý společenský život ale upadal, vystřídal jej strojená zbožnost, procesí a divadelní hry s katolickou náboženskou tematikou, která měla věřící posilovat v jejich katolické víře.

Čechy byly drancovány neúměrně vysokými daněmi, mnohem většími, než byly ukládány v rakouských zemích, panstvo odíralo selský lid tak, že sotva přežíval. Panovnický dvůr ve Vídni se utápěl v přepychu i pompéznosti upjaté španělské módy. Habsburkové světu dokazovali, že třicetiletá válka jejich mocenské postavení v Evropě neoslabila, spíše naopak.

Císařské a královské sňatky měly většinou politický a dynastický charakter s ustálenými, specifickými pravidly, manželky habsburských panovníků byly vesměs cizinky. Nevěsta musela pocházet z co možná nejurozenějšího královského či knížecího rodu, musela být pokud

PROLOG

možno mladá, aby mohla svým královským, respektive císařským manželům dát co nejvíce dětí. Vždycky se to nepodařilo, některé české královny předčasně umíraly na choroby, proti nimž buď ještě nebyly léky, nebo porod zaplatily životem.

Tato knížka je volným pokračováním předchozí knihy věnované ženám českých panovníků, zahrnuje poměrně dlouhé časové období historického vývoje našeho státu, v němž dominuje vláda habsburských panovníků. O jejich manželkách se v dobových historických pramenech nedochoval dostatek podrobnějších informací, což bohužel vede k jisté zkratkovitosti výkladu jejich životních osudů. Jsem si zároveň vědom toho, že tisíciletý vývoj našeho státu ovlivnily další výrazné ženy, spoluvytvářely dějiny celé Evropy, a neměly by být opominuty.

Kráľovská fúrie

BEATRICE ARAGONSKÁ

(* 1457 – † 1508)

*Béla Vizkelety (1825–1864): Dvojportrét Beatrice Aragonské
a Matyáše Korvína*

O to, že královské sňatky mívaly i trpkou pachuť, svědčí manželství uherské královny-vdovy Beatrice Aragonské a českého panovníka Vladislava II. Jagellonského (vládl 1471–1516), který si s touto ctižádostivou a moci chtivou ženou protrpěl martyrium. Historici dodnes diskutují o tom, zda vůbec byla právoplatnou manželkou tohoto českého krále; jisté však je, že jejich svazek byl koncem roku 1490 posvěcen v uherské Ostrihomi příslušným církevním obřadem. O co se jednalo?

Odpověď není ani příliš složitá. Českému králi Vladislavovi II. šlo o to, aby po smrti prvního Beatricina manžela, uherského krále Matyáše Korvína (1440–1490), úspěšně kandidoval na uprázdněný uherský trůn.

Uherským stavům začal tedy slibovat hory doly, ale k uzavření manželství s ovdovělou uherskou královnou se neměl. Jednak se mu ani trochu nelíbila, byla to již poněkud korpulentní dáma, jednak neměl

Pieter Brueghel st. (1526/1530–1569): Pohled na Neapol. Jediná umělcova olejomalba, inspirovaná pobýtem v Itálii v letech 1558–1562 (41x70 cm, galerie Doria Pamphilj, Řím)

do ženění chutí, protože Beatrice byla rozmařilá žena, chtivá moci, které šlo jen o to, aby si zachovala dosavadní postavení uherské královny.

Beatrice byla dcerou vévody Ferranta Neapolského, který proslul svou krutostí vůči poddaným. Ferrante byl levobočkem španělského krále Alfonse Aragonského, po jehož smrti zdědil Neapolsko, zatímco aragonského království se ujal králův bratr Jan. Beatrice vyrůstala na renesančním neapolském dvoře, jenž se za vlády vévody Ferranta stal centrem umění a věd a díky tomu se malé princezně dostalo všestranného humanistického vzdělání. Na její výchovu měl velký vliv otec, který svou dceru rozmazloval a splnil každé její přání. Krutý i lstivý neapolský panovník, tyranský despota, neuznával etické principy. Krásná neapolská princezna pod jeho dohledem vyrostla v pyšnou, panovačnou dívku, která se rozptylovala uměním, lovem a milostnými dobrodružstvími a ze všeho nejvíc milovala vzácné šperky a oděvy

Michael Wohlgemut (1434–1519): Budín, maďarsky Buda, latinsky Aquincum, německy Ofen; dnes část Budapešti na pravém břehu Dunaje (vyobrazení v Norimberské kronice, 1493)

podle nejnovější renesanční módy. Ferrante ji zahrnoval bohatstvím a sliboval, že se jednoho dne stane královnou.

V roce 1473 se o ni začali ucházet vznešení nápadníci, vavřín vítězství si z námluv odnesl uherský král Matyáš Korvín a v roce 1476 byla po sňatku s ním Beatrice korunována uherskou královnou. Poměrně chudému a původem nepřilíš urozenému Matyášovi přinášela velké věno a od začátku zasahovala do politiky, neboť si svého zamilovaného manžela doslova omotala kolem prstu. Na uherském dvoře s jejím příchodem stoupl vliv italských rádců, protože uherskou aristokracií mladá královna opovrhovala, údajně kvůli jejímu drsnému vystupování.

Katedrála sv. Václava v Olomouci, v níž byl v roce 1469 částí českých a moravských pánů a zástupců katolických měst prohlášen českým králem Matyáš Korvín, král uherský. Stavba výjimečné novogotické katedrály ve střední Evropě byla zahájena kolem roku 1100, chrám byl vysvěcen v roce 1131 (původní snímek, 2012)

Béla Vizkelety (1825–1864): Matyáš a Beatrice přijíždějí v roce 1476 do Budapešti (nedatovaná litografie)

Uherská šlechta si opravdu na šarm příliš nepotrpěla, zatímco Beatrice trvala na tom, že dvorskou etiketu, kterou u budínského dvora zavedla podle italského vzoru, musí všichni dodržovat. Navíc svým zalíbením ve velmi drahých věcech citelně zatěžovala státní pokladnu; chovala se, jako by patřily jen jí.

V zemi nebyla příliš oblíbená, protože se obklopovala výlučně Italy a vůči členům významných uherských rodů se chovala s povýšenou blahosklonností. Její postavení oslabovalo i to, že králi Matyášovi nemohla dát dědice, neboť se potvrdila její neplodnost, což narušilo do té doby bezkonfliktní králův vztah. Naštěstí měl uherský panovník nemanželského syna Jana Hunyadiho a v roce 1485 na přání své matky Alžběty sepsal listinu, v níž ho prohlásil svým nástupcem.

To byla pro Beatrici těžká rána. Začala proti Alžbětě intrikovat a Matyáše proti ní popouzet. Šla tak daleko, že u krále svou tchyni nařkla, že s Janem Hunyadi chystá převrat a chce Matyáše odstranit z trůnu.

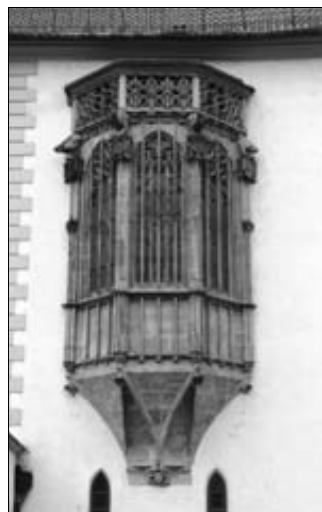
*Olomoucká radnice
na Horním náměstí, jejíž
výstavba byla zahájena v roce
1378 a s přestávkami
pokračovala v dalších stoletích
(původní snímek, 2012)*

Zároveň skrytě posilovala mocenské pozice svých italských rádců a přátel, aby se v příhodném okamžiku mohla sama chopit vlády a ze svého manžela učinit loutkového vladaře.

V roce 1490 její plány zmařila Matyášova smrt. Po náhlé mozkové příhodě nejprve ochrnul, ale další záchvat byl osudný. Beatricino dosud pevné postavení se rázem změnilo, nyní byla odkázána na uherské stavy, které si měly zvolit nového panovníka. Matyáš zemřel bez přímých dědiců a v Uhrách se rozhořela diplomatická bitva o královský trůn, spojená s řinčením zbraní.

Kandidátů bylo několik, k nejvážnějším patřili habsburský císař Maxmilián I. (1459–1519),

*Gotický arkýř na jižní straně
radniční budovy (původní
snímek, 2012)*

Neznámý autor: Banská Bystrica (Nevsol) v 16. století při obléhání. Královna Beatrice měla titul Paní sedmi důlních měst (B. Bystrica, B. Štiavnica, Kremnica, Nová Baňa, Ľubietová, Banská Belá, Pukanec); byla to věnná města manželek, tradici zahájil Zikmund Lucemburský, když obdaroval Barbaru Celskou, svou druhou manželku

český král Vladislav II. Jagellonský a jeho bratr, polský princ Jan Albrecht, Korvínův nemanželský syn Jan Hunyadi se dovolával otcova písemného potvrzení o nástupnictví.

Královna Beatrice mezi uchazeči nezůstávala stranou, ale dokud nebylo rozhodnuto, věděla, že pokud na trůn usedne Jan Hunyadi, bude to její konec. Uvědomovala si, že její šance stát se uherskou panovnicí jsou mizivé, sklízela ovoce svého chování k domácímu panstvu. Disponovala však Matyášovými žoldnéři i velkými finančními prostředky, a proto nemohla být ze hry o uherský trůn snadno vyřazena.

Banská Bystrica v současné době: Náměstí SNP

Nakonec zvítězil český panovník, většina uherských stavů ho 15. července 1490 zvolila novým králem. O jeho vítězství rozhodl nejmocnější uherský šlechtic Štěpán Zápolský, který mu dal svůj hlas poté, co Vladislav II. slíbil, že bude dodržovat všechny šlechtické svobody a privilegia uherské aristokracie, která na svých panstvích zůstávala neomezenými pány.

Uherské panstvo však s ohledem na královnu Beatrici, která i nadále zůstávala mocnou figurou v této hře o trůn, vzneslo požadavek, aby se s ní Vladislav II. oženil. Ten se zpočátku urputně bránil, ale protože někteří poražení kandidáti proti němu vytáhli s vojskem, potřeboval královninu pomoc i její finance.

Beatrice začala Vladislava II. vydírat. Vyhrožovala mu, že pokud ji nepojme za manželku, dá jeho protivníkům k dispozici své ozbrojence i některé uherské pevnosti. Vladislava v Uhrách vojensky ohrožoval jak jeho mladší bratr, tak i císař Maxmilián I. Habsburský, a Jagellonci

Gotický relikvíář neznámého autora z let 1480–1490. Používal se při velikonočních obřadech, je uložen v ostráhomském církevním muzeu (zdroj: Mária Prokopp: Corvina; budapeštská knihovna (Bibliotheca Corviniana) byla jednou z nejznámějších knihoven renesančního světa, v letech 1458–1490 ji dal vybudovat král Matyáš na popud své manželky Beatrice

za této složité situace nezbylo nic jiného než se královně-vdově podvolit. Počátkem října roku 1490 prohlásil, že je připraven se s ní oženit.

Jenomže tu byl problém. Vladislav II. Jagellonský byl už od roku 1476 formálně ženatý, když byla v zastoupení české šlechty podepsána satební smlouva s mladičkou Barborou, dcerou mocného braniborského kurfiřta Albrechta. Ke svatbě, která se měla konat v únoru roku 1477 v Praze, však nikdy nedošlo, neboť český král si to rozmyslel. Barbora i její otec ale trvali na tom, že manželství je právoplatné, protože byla uzavřena satební smlouva.

Pokud se tedy měl Vladislav II. oženit, musela být vyřešena manželská smlouva s Barborou Braniborskou, a to mohl v tomto případě udělat pouze papež. Papež Sixtus IV. (pontifikát 1471–1484) i jeho nástupce Inocenc VIII. (pontifikát 1484–1492) stále otáleli, i když jim za rozlučku český panovník sliboval bohatou odměnu. Byla v tom politika. Podle názoru římské kurie Vladislav II. Jagellonský panoval v zemi kacířů a v roce 1487 dokonce Inocenc VIII. českého krále vyzval, aby smlouvu s Barborou Braniborskou dovršil svatbou. Vladislav II. však na papežův pokyn vůbec nereagoval.

Neznámý autor:
Středověká Ostríhom
(německy Gran,
maďarsky Esztergom)

Když Beatrici slíbil manželství, český král dobře věděl, že sňatek bude od počátku neplatný, protože papež dosud nerozvedl jeho předchozí manželství. Podle kanonického práva tento manželský svazek neplatil, protože nedošlo ke svatbě ani k intimnímu sblížení partnerů, manželství nebylo takzvaně konzumováno, papež mohl provést rozvod okamžitě.

Římská kurie ale trvala na požadavku zrušit v Českém království kališnickou církev, pozůstatek husitismu, a navrátit zemi zpět ke katolicí.

To ale Vladislav II., i když byl sám katolíkem, udělat nemohl. V Čechách převládalo kališnictví, které zde platilo za zemský zákon a v případě, že by se papeži podvolil, hrozila vnitřní válka, které by jen stěží čelil. Vladislavovo odmítnutí požadavku papežské kurie bylo proto v podstatě jediným důvodem, proč papežové s povolením manželské rozluky tak dlouho váhali.

*Neznámý autor: Ostřihom
v době tatarského obléhání
(kresba ze 16. století)*

Ke svatbě s Beatricí došlo koncem roku 1490 v Ostřihomi, Vladislav II. převzal peníze a královnino vojsko a rychle se rozloučil, aniž s manželkou strávil noc.

Do Ostřihomi se vrátil na jaře roku 1491, s Beatricí pobyl několik dní i nocí jen proto, aby ji přiměl odstoupit od jejich manželství. Ona však tvrdila, že se k ní Vladislav II. choval jako její manžel a jejich svazek je tudíž plnohodnotný a platný. Pravda nikdy nevyšla najevo, faktem však je, že od této chvíle se vztahy Vladislava II. Jagellonského a Beatrice Aragonské povážlivě zhoršily. Král se s ní nadále stýkat odmítal a v dopisech, které jí občas poslal, si udržoval chladný odstup.

V roce 1492 ho uherský sněm vyzval, aby se postaral o zrušení tohoto sňatku, protože nebyla žádná naděje, že by mu mohla dát dědice trůnu. Nejlepší by prý bylo Beatrici i s jejími Italy vyhnat ze země, aby v Uhrách svými intrikami dál nekalila vody.

Ostřihom na přelomu 19. a 20. století (fotografie neznámého autora)

To, co následovalo, je možné nazvat manželskou válkou. Zhrzená uherská královna svého otce v Neapoli požádala o pomoc a obrátila se i na papeže s žádostí, aby uznal právoplatnost jejího sňatku s králem Vladislavem II. Spor o platnosti manželství se vlekl ještě mnoho let a ani nový papež Alexandr VI. Borgia (pontifikát 1492–1503) nespěchal s jeho uzavřením. Jenomže jihovýchodní Evropě a Itálii začala opět hrozit válka s tureckým sultánem a papež potřeboval mít na své straně uherského panovníka jako svého spojence. Roku 1500 byla uzavřena s Francií, Uhry a papežem smlouva o společné alianci v boji s Turky a ještě téhož roku Alexandr VI. vynesl svůj verdikt i nad oběma Vladislavovými manželstvími, která prohlásil za neplatná a konečně je zrušil. Českému a uherskému králi bylo čtyřiačtyřicet let, konečně byl svobodný a mohl si hledat ženu, která by mu dala syna.

Beatrice Aragonská definitivně prohrála, Vladislav II. jí nabídl, že může nadále žít v Uhrách, do hloubi duše uražena to odmítla

a odcestovala zpět do Neapole, kde prožila zbytek svého života. Marně se dožadovala, aby jí český a uherský král vrátil věno a poskytl finanční náhradu za všechny výlohy, které vynaložila během jejich manželství v jeho prospěch. Říkalo se, že ji Vladislav II. připravil o veškeré její jmění, ale nebyla to pravda. Královna Beatrice se do Neapole nevrátila s prázdnýma rukama. Na svém neapolském dvoře žila nad poměry, obklopena přepychem, stala se i štědrou mecenáškou mnoha renesančních umělců. Zemřela v roce 1508 a byla pohřbena v neapolské katedrále jako velká královna, které osud nedopřál mít vlastní děti a dočkat se manželského štěstí.

Smrt v rozpuku mládí

ANNA Z FOIX

(*1480 – †1506)

*Středověká kresba hradu
Foix ve městě téhož jména
(francouzský department
Ariège ve střední části
Pyrenejí)*

Francouzská princezna Anna z Foix a Candalle určitě netušila, že se jednoho dne stane královnou v daleké zemi, o které nevěděla téměř nic. Narodila se v roce 1480 na jihu Francie hraběti Gastonovi z Foix a Kateřině Navarrské, dceři navarrské královny Eleonory. A protože si její pradědeček vzal za ženu jednu z princezen vládnoucího francouzského rodu Valois, měla v sobě i špetku královské krve.

Když se po rozluce s uherskou královnou Beatricí Aragonskou chystal český a uherský panovník Vladislav II. Jagellonský konečně uzavřít legitimní sňatek, zvolil za svou budoucí manželku právě Annu z Foix, která žila u dvora své tety, francouzské královny Anny Bretaňské, na zámku v Blois jako jedna z jejích dvorních dam. Tam se naučila číst a psát, ovládla i základy latiny, církevního jazyka, kterým bylo možné se všude domluvit.

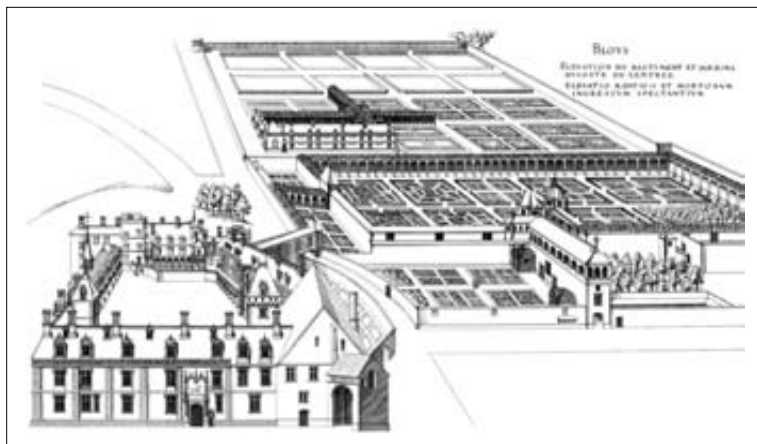
Proč si jagellonský panovník zvolil za svou třetí choť právě tuto mladou Francouzku? V popředí byly politické důvody. Sbližování Vladi-

slava II. Jagellonského s francouzskými králi trvalo už přibližně deset let, důvodem byla rostoucí rozpínavost Habsburků, kteří ze Španělska ohrožovali francouzské zájmy v krvavé válce o Burgundsko. Na druhé straně ale francouzský král Karel VIII. vpadl roku 1494 do severní Itálie, kde se vítězně střetl s vojsky habsburského císaře Maxmiliána I. (1459–1619).

Český panovník cítil, že mu habsburský císař není příliš nakloněn, o čemž se přesvědčil již před mnoha lety po své korunovaci uherským králem. Tehdy se Maxmilián I. jako jeden z kandidátů na uprázdněný uherský trůn proti němu pokusil zakročit vojensky, Vladislav II. útok odrazil a napětí přetrvávalo. Později se to sice změnilo, ale na počátku 16. století nebyly jagellonsko-habsburské vztahy právě přátelské. Navíc Maxmilián I. nelibě nesl, že Vladislav II. a francouzský král Ludvík XII. uzavřeli za papežovy asistence smlouvu o společném boji proti Turkům, což jen prohloubilo francouzské spojenectví s českým a uherským panovníkem. Nyní mělo být toto spojenectví zpečetěno i novým Vladislavovým sňatkem, který podpořila také uherská šlechta, spokojená, že se král vymanil z vlivu českého panstva a usídlil se trvale v Budíně. Teď měla uherská aristokracie Vladislava II. ve své moci a mohla mnohem lépe hájit své zájmy.

*Mistr litoměřického oltáře
(okolo 1470–?): Královna
Anna z Foix a Candalle (1509)*

*Jacques I. Androuet du Cerceau (1510–1584): Zámek Blois na Loře,
kresba z roku 1575 (in: Josef Müller Marein, Helmut Domke:
Schlösser an der Loire. CW Niemeyer, Hameln 1967, SRN)*

Dalším důvodem byla skutečnost, že Vladislavovi se Anna z Foix líbila a mnozí historici se shodují, že ji hluboce miloval. Faktem zůstává, že si ji vybral za nevěstu díky portrétu, který mu dodali francouzští diplomaté a o jiné nevěstě prý nechtěl ani slyšet.

O rok později pověřil svého dvorana Jiřího z Běšin vyjednáváním všech podrobností sňatku, k němuž dal i francouzský král Ludvík XII. rád svůj souhlas. Když pak Vladislav svou nevěstu poprvé na vlastní oči spatřil, byl prý její vznešeností i krásou zcela uchvácen. Obraz této princezny, který předtím viděl, byl podle jeho mínění jen nepřilíš zdařilou napodobeninou skutečnosti.

Svatba se uskutečnila v roce 1502 na zámku v Blois, podle běžného zvyku v zastoupení. Vladislavovi pověřenci uzavřeli s francouzským panovníkem příslušnou svatební smlouvu a poté se nová česká a uherská královna vydala i se svým doprovodem přes Benátky do Uher.

V Benátkách už čekali uherští šlechtici, kteří ji doprovodili k jejímu královskému manželovi.

Tehdy to mezi českým panstvem způsobilo velkou nespokojenost, protože Vladislav II. do královnina doprovodu nepřizval žádného českého aristokrata. České panstvo si prostřednictvím Petra z Rožmberka u panovníka na toto opomenutí písemně stěžovalo, a ten své jednání zdůvodnil tím, že pro pozvání zástupce české šlechty do Benátek neměl dost času. To byla hořká pilulka, kterou muselo české panstvo spolknout, protože bylo zřejmé, že se král jen vymlouval.

Způsob, kterým Vladislav II. reagoval na stížnost českého poselstva, svědčí mimo jiné o tom, jak za jeho vlády začal slábnout význam Českého království v jagellonském soustátí. Neustávaly rozbroje mezi šlechtou a měšťanstvem, nejbohatší panstvo usilovalo o upevnění své moci, kterou jim svou nepřítomností Vladislav II. dopřával.

Vladislavu II. Jagellonskému táhlo na padesátku, jeho nevěsta byla mladší o více než dvě desítky let. Soudobí letopisci se shodují, že panovník se dokonce přestal starat o státní záležitosti a dával přednost své novomanželce, od které se takřka nehnul. Byl zamilovaný a nová královna mu jeho city oplácela něhou i úctou, kterou k němu cítila. Vladislav II. si konečně

*Anna z Foix přijíždí na svatbu s Vladislavem Jagellonským
kresba z let 1502–1525
(archiv Britské knihovny)*

Pečeť královny Anny z Foix

vybral tu pravou ženu, a protože byly jeho city opětovány, zahrnoval manželku soustavnou péčí i bohatými dary.

Také uherské panstvo novou královnu přijalo příznivě, i jemu učarovala její krása. Anna z Foix však přes své mládí prokazovala i politický talent. Stála pevně po manželově boku a plně podporovala každé jeho rozhodnutí. Byla rozhodnutá chránit ho před vypočítavostí některých uherských aristokratů a nehodlala připustit, aby mu kdokoli z nich svým vlivem a mocí přerůstal přes hlavu. Věděla, že Vladislav je velmi nerozhodný a někdy až ostýchavý muž, který se nechává ovlivňovat cizími radami. Teď byla jeho hlavním poradcem ona; král to velmi oceňoval.

Všichni očekávali, že Anna porodí syna a dědice, ale roku 1503 se jí narodila dcera Anna, budoucí česká královna. Pro Vladislava II. to jistě bylo zklamání. Zatímco v Budíně se slavilo, v Čechách narození královské princezny proběhlo takřka bez povšimnutí, čeští stavové králi nezapomněli, že nebyli pozváni k příjezdu královny Anny z Foix do Uher.

V lednu roku 1504 Vladislav II. onemocněl. Po cévní mozkové příhodě mu ochrnula polovina těla, po několik týdnů nemohl mluvit. Královna Anna byla zdrcená. Slíbila Bohu, že pokud se její manžel uzdraví, vykoná pěšky

Pečeť Vladislava Jagellonského

Neznámý autor (po Tizianovi, 1490–1576): Ludvík II. (1516–1526), král český a uherský, syn Anny z Foix a Vladislava Jagellonského

děkovnou pouť ke svatyni Panny Marie poblíž Budína. Byl to zázrak, Vladislav II. se zotavil. Anna svůj slib splnila jen s tím rozdílem, že k poutnímu místu nešla pěšky, jela na koni, protože panovala krutá zima s hlubokými závějemi sněhu.

Čeští stavové na krále naléhali, aby se královna vydala do Prahy ke své korunovaci, ale Vladislav II. cestu odkládal. Nejprve to byly zdravotní důvody, později složitá politická situace v Uhrách, kde se kolem trenčínského velmože Jana Zápolského (1487–1540) začala shromažďovat odbojná uherská šlechta, které začínalo vadit, že je král příliš pod vlivem manželky.

Doba, kdy Janův otec, Štěpán Zápolský, jagellonského panovníka podporoval, byla nenávratně pryč. Vladislav II. musel čelit v Uhrách stále silnější panské opozici, která prohlašovala, že pokud nebude mít mužského potomka a dědice, zvolí si nového panovníka z vlastních řad. Kdo jím měl být, to nebylo těžké uhadnout. Po královské koruně pošíhával sám Jan Zápolský, ovládající velkou část území Horních Uher (přibližně dnešní střední a západní Slovensko).

Vzrůstající opozice mezi uherským panstvem nakonec dovedla Vladislava II. roku 1506 až k tomu, že začal hledat spojení se svým dosavadním mocenským protivníkem, habsburským císařem Maxmiliánem I. Královna Anna z Foix byla v jiném stavu a její manžel očekával, že porodí syna, což by mu umožnilo uvolnit si ruce a smířit se s Janem Zápolským a odbojnou uherskou šlechtou.

Na jaře roku 1506 začala být politická situace v Uhrách velmi nepřehledná. Jan Zápolský vyčkával, zda se královi narodí dědic českého a uherského trůnu a s pomocí odbojné šlechty sbíral vojsko. Císař

Bernard Strigel (1460–1528): Vladislav Jagellonský se synem (1511–1512, olejomalba na dřevěné desce 43x31 cm, Muzeum krásných umění, Budapešť)